

Dr. Danijela Trškan, asist. Špela Bezjak
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

AKTIVNA USTNA ZGODOVINA V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH: PRAKTIČNI NAPOTKI ZA UČITELJE IN UČENCE

Danijela Trškan, PhD, Špela Bezjak, assistant
Faculty of Arts, University of Ljubljana

ACTIVE ORAL HISTORY IN ELEMENTARY AND SECONDARY SCHOOLS: PRACTICAL GUIDANCE FOR TEACHERS AND STUDENTS

IZVLEČEK

Članek opisuje aktivni pristop k ustni zgodovini v šolah, pri čemer so podane glavne smernice in navodila za učitelje in učence, povzete po knjigi *Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine* (Trškan, 2018). Aktivni pristop k ustni zgodovini se lahko izvede v sedmih korakih: 1. organizacijska in tehnična priprava, 2. vsebinska priprava, 3. izvedba intervjuja, 4. prepisovanje in zapis, 5. analiza in interpretacija, 6. objava in javna predstavitev, 7. shranitev in javni dostop. Svetuje se, da učenci skupaj z učitelji upoštevajo vse faze izvajanja ustnozgodovinskih intervjujev (pred intervjujem, med njim, po njem) in sledijo praktičnim napotkom za izvedbo ustnozgodovinskih intervjujev ali projektov. V članku so dodani primeri samorefleksije in samoocenjevanja, ki so ravno tako potrebni za uspešno aktivno ustno zgodovino v šolah.

Ključne besede: aktivna ustna zgodovina, intervju, ustni viri, smernice, šola

ABSTRACT

The article describes an active approach to oral history in schools and provides the main guidelines and instructions for teachers and students, taken from the book *Oral Sources as Part of Cultural Heritage: Active Oral History in History Lessons/Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine* (Trškan, 2018). An active approach to oral history can be implemented in seven steps: 1. Organizational and technical preparation; 2. Content preparation; 3. Conducting an interview; 4. Transcribing and recording; 5. Analysis and interpretation; 6. Publication and public presentation; 7. Preservation and public access. It is recommended that students and teachers observe all the phases of conducting oral history interviews (before the interview, during the interview, after the interview) and follow the practical guidance for conducting oral history interviews or projects. The article gives examples of self-reflection and self-evaluation, which are also necessary to successfully implement active oral history in schools.

Keywords: active oral history, interview, oral sources, guidelines, school

UVOD

Ameriško združenje za ustno zgodovino (The Oral History Association ali OHA) je podalo naslednjo definicijo za ustno zgodovino: »Ustna zgodovina se nanaša tako na način zapisovanja in ohranjanja ustnega pričevanja kot na produkt tega procesa. Začne se z audio- ali videoposnetkom, kjer spraševalec opravi intervju z intervjuvancem (pripovedovalcem) z namenom ustvariti trajen posnetek, ki bo prispeval k razumevanju preteklosti. Ustni dokument oz. ustna zgodovina, ki izhaja iz tega procesa, bo ohranjen in dostopen drugim uporabnikom, raziskovalcem in javnosti v različnih oblikah. Kritični pristop do ustnega pričevanja in interpretacij je potreben pri uporabi ustne zgodovine.« (Principles of Oral History, 2009)

Barry A. Lanman in Laura M. Wendling sta uvedla dva pedagoška pristopa k ustni zgodovini v šolah, in sicer pasivni pristop k ustni zgodovini ali pasivna ustna zgodovina in aktivni pristop k ustni zgodovini ali aktivna ustna zgodovina. (Preparing the Next Generation, 2006, str. XIX)

Prvi pristop je pasivni pristop k ustni zgodovini, kjer učenci preučujejo posnete ali zabeležene intervjuje, življenjske zgodbe, spomine ali pričevanja ljudi, ki jih najdejo na spletu, v knjigah, televizijskih ali radijskih oddajah itn. Pogosto so shranjeni v arhivih, muzejih ali večjih knjižnicah. Takšen pristop lahko imenujemo pasivna ustna zgodovina, saj učenci uporabljajo že objavljeno ustno zgodovino oz. objavljene ustne vire.

Drugi pristop pa je aktivni pristop k ustni zgodovini, saj so učenci tisti, ki vodijo in posnamejo intervjuje ter jih posredujejo širši javnosti. V tem primeru se vživijo v vlogo ustnih zgodovinarjev, načrtujejo, izvedejo in posnamejo intervju ter pripravijo gradivo, dostopno širši javnosti. Takšen pristop lahko imenujemo aktivna ustna zgodovina, saj učenci ustvarjajo ustno zgodovino in jo tudi ustrezno shranijo.

V tem prispevku izpostavljamo pomen ustne zgodovine in nakazujemo možnosti aktivnega pristopa k ustni zgodovini v šolah, ki smo jih povzeli po knjigi *Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*.¹ Predavanje z naslovom »Aktivna ustna zgodovina v osnovni šoli: praktični napotki za učitelje in učence« pa je bilo izvedeno na Seminarju za mentorje zgodovinskih krožkov »Mladi raziskovalci zgodovine«, ki ga je organizirala Zveza prijateljev mladine Slovenije v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani, 25. oktobra 2019.

AKTIVNI PRISTOP K USTNI ZGODOVINI

Aktivni pristop k ustni zgodovini se izvaja v več korakih. Število korakov pri izvajanju ustnozgodovinskih intervjujev je različno. Glede na pedagoške izkušnje tujih in domačih strokovnjakov smo se odločili za sedem korakov, ki naj bi učence pripeljali do uspešne aktivne ustne zgodovine v osnovnih in srednjih šolah: 1. organizacijska in tehnična priprava, 2. vsebinska priprava, 3. izvedba intervjuja, 4. prepisovanje in zapis, 5. analiza in interpretacija, 6. objava in javna predstavitev, 7. shranitev in javni dostop.

Pričevanje preživelega taboriščnika Dušana Stefančiča ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta januarja 2022 v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.

(Vir: <https://www.muzej-nz.si/si/izobrazevanje/sodelovanje-os-in-ss/930-Dan-spomina-na-zrtve-holokavsta>.)

¹ Članek je napisan na osnovi knjige: Trškan, D. (2018). *Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO.

Preglednica 1: Aktivni pristop k ustni zgodovini v sedmih korakih

1. Organizacijska in tehnična priprava

- Tema intervjuja
- Število in vloga udeležencev
- Spraševalci
- Učni dosežki
- Časovni načrt za izvedbo
- Stroški
- Pripomočki za snemanje in shranjevanje
- Zapiski
- Izbor in število intervjuvancev
- Prostor, čas in trajanje intervjuja
- Etična načela in pravice intervjuvancev
- Prvi stik z intervjuvancem
- Privolitev intervjuvanca v intervju (s snemanjem ali brez snemanja)
- Pridobitev soglasja intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene
- Zaključno poročilo
- Pridobitev dovoljenja intervjuvanca za objavo intervjuja v šolske namene
- Shranitev in javni dostop
- Privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje intervjuja

2. Vsebinska priprava

- Poznavanje intervjuvanca
- Poznavanje teme intervjuja
- Načrtovanje vprašanj in njihovega vrstnega reda
- Načrtovanje poteka intervjuja

3. Izvedba intervjuja

- Priprava na snemanje in ročno zapisovanje
- Priprava intervjuvanca
- Potek in snemanje intervjuja
- Zaključek intervjuja

4. Prepisovanje in zapis

- Vrste prepisovanj
- Vrste zapisov
- Pregledi in dopolnitve zapisov

5. Analiza in interpretacija

- Preverjanje točnosti informacij
- Kritično razmišljanje o vsebini intervjuja
- Ugotovitve

6. Objava in javna predstavitev

- Vrste objav
- Obveščanje intervjuvancev o objavah
- Primeri objav

7. Shranitev in javni dostop

- Shranitev intervjujev
- Ureditev gradiva
- Hramba in javni dostop

Učenci lahko izvedejo ustno zgodovinski intervju ali ustno zgodovinski projekt (več intervjujev na določeno temo). Če morajo opraviti le en intervju, se lahko izvede v enostavnejši obliki tudi v okviru rednega pouka, medtem ko je ustno zgodovinski projekt bolj primeren za zunajšolske dejavnosti, kot so: zgodovinski krožek (krožek aktivne ustne zgodovine), dodatni pouk, raziskovalna naloga, izdaja šolskega časopisa, priprava razstave, šolski projekt itn.

PRIPRAVA UČENCEV NA USTNOZGODOVINSKE INTERVJUJE IN PROJEKTE

Ker so intervjuji za učence zahtevni, je najprej potrebna priprava učencev. Učitelji naj bi pripravili več vaj in nalog, s katerimi se učenci postopoma pripravijo na aktivno ustno zgodovino, in sicer vaje in naloge za učenje postavljanja vprašanj, aktivnega in pozornega poslušanja, izvajanja pogovorov in pisanja različnih vrst poročil.

V nadaljevanju podajamo nekatere preproste primere nalog, ki služijo kot priprava na ustno zgodovinske intervjuje.

Najprej bi se morali učenci naučiti spraševati oz. pridobivati informacije s postavljanjem kakovostnih vprašanj: *»Kakovostna vprašanja usmerjajo pozornost na pomembne informacije in so namenjena generiranju informacij. Ko učenci sprašujejo, so aktivno vključeni v proces učenja.«* (Kompore, Rupnik Vec, 2016, str. 85) Priprava na intervju je najlažja med poukom zgodovine, saj lahko učitelji vsako učno uro vključijo učence v postavljanje vprašanj o učni snovi. Tako učenci postanejo boljši spraševalci. Na koncu učne ure lahko učenec izbere zgodovinsko osebo, ki so jo obravnavali v učni uri, in se vživi vanjo. Drugi učenci mu postavljajo vprašanja. S tem ponovijo učno snov.

Pri intervjuju je zelo pomembno, da znajo učenci pozorno poslušati. Zato svetujemo več nalog in vaj, s katerimi učenci lahko izboljšajo poslušanje oz. razumevanje slišane ali povedanega. Npr. učenci se razdelijo v pare. Imajo nekaj minut, da si omislijo en dogodek iz svojega življenja, ki se jim zdi zelo zanimiv. Nato učenec A pripoveduje zgodbo učencu B, ki kaže popolnoma brezbržnost in nezanimanje za poslušanje. Nato učenec B pove zgodbo učencu A, ki pa z velikim zanimanjem posluša. Nato se učitelji pogovorijo z učenci, kako so se počutili kot pripovedovalci. (Mann, 2016, str. 264–265) Učitelji naj povedo eno kratko zgodbo, nato pa naj jo posamezni učenci poskušajo večkrat dobesedno ponoviti. Učitelji izpostavijo prednosti in slabosti ustnega prenašanja informacij. (Whitman, 2004, str. 23) Učitelji naj predvajajo avdioposnetek intervjuja (2–3 minute). Učenci naj poskušajo napisati, kar so slišali. Na koncu učitelji skupaj z učenci primerjajo, katere napake so naredili pri zapisu oz. dobesednem prepisu iz posnetka. (Smith, 2010, str. 33)

Ker je pri poslušanju pomembna vsaka podrobnost, lahko učenci naredijo naslednjo vajo. Učitelj razdeli učence v skupine po tri. V vsaki skupini prvi učenec dobi grafično sliko (sestavljeno iz različnih grafičnih elementov, trikotnikov, pravokotnikov, kvadratov idr.), ki jo pripravi učitelj. Prvi učenec pojasni, kaj vse vidi na grafični sliki, drugemu učencu, ki to sliko nariše. Nato drugi učenec pove vse o sliki tretjemu učencu, ki to sliko nariše in jo primerja s sliko prvega učenca. Učitelj in učenci nato razpravljajo o pomembnosti jasne komunikacije in ustnega sporočanja. (Speaking of History, str. 41)

Preden učitelj povabi intervjuvanca v šolo, lahko pripravi naslednje naloge za učence. Polovici razreda razdeli gradivo o povabljeni osebi, drugi polovici pa gradivo o dogodku, ki bo tema intervjuja. Učence razdeli v manjše skupine, ki na podlagi prebranega ali videnege napišejo krajše poročilo o osebi ali dogodku (kdo, kje, kdaj, kaj, zakaj). Nato

pa načrtujejo vprašanja za intervjuvanca. Pred prihodom intervjuvanca v šolo lahko vadijo intervju na ta način, da v manjših skupinah nekdo prevzame vlogo intervjuvanca, drugi pa mu postavljajo vprašanja, ki so jih predhodno sestavili za intervju.

Učenci naj razmislijo, kako bi se odzvali v različnih situacijah pri intervjuju:

- Prva situacija: Vaš intervjuvanec se je najprej strinjal, da bo sodeloval v intervjuju in da ga lahko snemate. Zdaj pa ne želi, da bi ga snemali. Vi in vaš sošolec ste prinesli s seboj snemalno opremo. Kaj bi mu rekli, da bi se počutil prijetno in udobno ob snemanju in bi privolil v snemanje?
- Druga situacija: Začeli ste z intervjujem. Takoj na začetku ugotovite, da vaš intervjuvanec ne odgovarja na vaše vprašanje, saj je prešel na drugo temo. Kako boste ukrepali oz. kaj boste rekli, da bo intervjuvanec ponovno odgovarjal na vaše vprašanje?
- Tretja situacija: Vaš intervjuvanec začne odgovarjati na vprašanje, vendar odgovori le z eno besedo oz. se ne more ničesar spomniti. Kaj boste storili, da bo lahko odgovoril na vaše vprašanje? Kako bi lahko vprašanje spremenili? (MD 452 Oral History Project)

PISANJE POROČIL

V nadaljevanju predstavljamo primere vaj in nalog, s katerimi se učenci lahko vadijo v pisanju različnih vrst poročil, saj je poročilo o izvedenih intervjujih najbolj zahteven del ustnozagodovinskih intervjujev.

Prvi primer je, da lahko učenci intervju učitelja zgodovine z zunanjim pričevalcem poskušajo zabeležiti kot kratko zgodbo, ki je vključena v zgodovinski kontekst. Drugi primer je, da učenci pripravijo kronološko poročilo oz. življenjsko pot intervjuvanca. Tretji primer je, če imajo pri pouku več krajših pričevanj posameznih oseb na isto ali različno tematiko, učenci pripravijo krajše povzetke posameznih pričevanj. Četrty primer je poročilo, v katerem učenci zabeležijo vprašanja učitelja in slišane odgovore intervjuvanca. Pri poslušanju intervjuja med učiteljem in intervjuvancem učenci vadijo prepisovanje oz. zapisovanje slišanih odgovorov. Peti primer je poročilo ob fotografiji, ko učenci zapišejo odgovor intervjuvanca, ki opiše vse, kar ve o nastanku, dogodku in prikazu na fotografiji. Šesti primer je poročilo ob fotografiji, kjer je več oseb oz. povabljenih intervjuvancev. Učenci zapišejo odgovore posameznih intervjuvancev, ki so na fotografiji, njihove vtise, spomine in drugo, na kar jih spominja fotografija. Sedmi primer je daljše poročilo, v katerem učenci zabeležijo spomine več oseb na isto tematiko (npr. spomini delavcev in delavk posameznih tovarn, ki jih danes ni več ali ne obratujejo več, spomini učiteljev in učiteljic na izbrani dogodek, izbrani čas itd.). Učenci v uvodu najprej predstavijo izbrani dogodek, izbrani čas, izbrano tovarno, izbrano šolo itd. V glavnem delu delno povzamejo vsak spomin posebej z izbranimi citati, nato pa v zaključku sklenejo z glavnimi ugotovitvami vseh spominov.

Učenci naj razmislijo, kako bodo oblikovali poročilo in katere vsebinske elemente (kazalo) bo poročilo o intervjuju vključevalo: namen intervjuja, biografija ali opis intervjuvanca, fotografija, zgodovinsko ozadje, prepis vprašanj in odgovorov (v opombah pojasnilo pogovornih besed, izrazov, dogodkov, imen ali krajev), zgodovinska analiza: ugotovitve in seznam literature.

Preglednica 2: Primer vsebinskih elementov poročila²

Uvod
● Namen intervjuja ● Glavno raziskovalno vprašanje ● Zgodovinsko ozadje teme intervjuja ● Razlogi za intervju in izbiro intervjuvanca
Analiza poteka intervjuja
● Podatki o intervjuju (intervjuvanec, čas, trajanje, vrste in število vprašanj) ● Izbor odlomkov intervjuja (prepisi) ● Ocena poteka (ocena pomena telesne govorice intervjuvanca, ocena kakovosti zvoka pri snemanju itd.)
Analiza in interpretacija ustnozagodovinskega intervjuja
● Ocena točnosti in zanesljivosti odgovorov ● Ocena pristranskosti v odgovorih ● Kako je intervjuvanec odgovarjal? ● Ali je spraševalec pridobil odgovore na raziskovalno vprašanje? ● Kako se intervjuvančevi odgovori povezujejo z drugimi primarnimi ali sekundarnimi viri?
Zgodovinska pripoved
● Ugotovitve, podkrepljene z drugimi viri ● Refleksivna analiza (opis občutkov, kaj je bilo dobro, kaj bi lahko bilo boljše, kakšne nasvete bi spraševalec dal začetniku, prednosti in slabosti intervjujev kot raziskovalne metode, kaj je bilo najpomembnejše itd.)
Seznam virov in literature
● Priloga (pisna dovoljenja, fotografije, vprašalnik za intervju, DVD s posnetkom intervjuja itd.)

Pri pisni predstavitvi lahko učenci dodatno združujejo različno zbrano gradivo (fotografije, osebne predmete ali dokumente intervjuvanca), intervjuvančeve odgovore (prepise) in dodatno gradivo o temi intervjuja (učbenik, strokovna literatura itd.). (Evropski spomini v šolskem sistemu, 2012, str. 25)

SPOMINSKI PREDMETI PRI USTNOZGODOVINSKIH INTERVJUJIH IN PROJEKTIH

V intervjujih pogosto pričevalci pokažejo svoje spominske predmete, npr. nakit, medaljo, prtiček, kovanec, znamko, ročno delo, turistični spominek idr. Omenjene spominske predmete uvrščamo v sklop materialnih zgodovinskih virov. Materialni viri so »izredno pomembni za pravilne zgodovinske predstave in sodbe«, ki nam šele v povezavi z različnimi viri omogočajo dovolj realno podobo o razvoju v preteklosti. (Weber, 1981, str. 69) Potočnik opredeljuje, da »delo z viri spodbuja samostojnost učencev, omogoča raziskovalno učenje in vzpodbuja vprašanja, njihova analiza pa vodi k znanstvenim metodam in h gradnji kompetenc /.../«. (Potočnik, 2013, str. 12–13) Delo z določenimi viri učencem omogoča lažje konstruiranje in osmišljanje zgodovinskih dogodkov, procesov in realnosti dognanj ter razvijanje veščin, kot so »iskanje in izbiranje informacij, dejstev in dokazov iz zgodovinskih virov, kritično presojanje in analizo verodostojnosti in uporabnosti informacij, dejstev, dokazov iz virov, oblikovanje odgovorov, sklepov, razlag, in-

² Lanman, B. A. (2006). The Oral History Experience: A Model for the Use of Oral History in Education. V: *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education* (ur. B. A. Lanman in L. M. Wendling). Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 65–67.

terpretacij s pomočjo informacij, dejstev, dokazov iz virov, argumentiranje in raziskovanje s pomočjo zgodovinskih virov«, (Brodnik, 2018, str. 54) ter razvijanje spretnosti ustvarjalnega mišljenja. (Teaching History creatively, 2013, str 19–25)

Šola:

Naslov šole:

Naslov projekta:

Podpisani _____ (ime in priimek intervjuvanca) pisno podajam soglasje, da lahko _____ (šola) uporabi fotografije predmetov (ali predmete) v izobraževalne namene, in sicer za _____ (raziskovalno nalogo, tekmovanje iz zgodovine, projektno nalogo ipd.).

Podpis intervjuvanca:

Naslov intervjuvanca:

Telefon in/ali elektronska pošta:

Datum: _____

Preglednica 3: Primer pisnega soglasja za uporabo predmeta³

Poleg tega pa so materialni viri, v tem primeru spominski predmeti, pomemben dodatni vir informacij, s pomočjo katerih lahko pričevalci podkrepijo, še bolj konkretizirajo svoje zgodbe in pričevanja. S pomočjo omenjenih spominskih predmetov lahko učenci ugotovijo »kakšno sliko preteklosti se s temi predmeti ohranja, kako in zakaj se ta zbirka spominskih predmetov spreminja, kdaj in zakaj ravno takrat začne nekdo sploh spravljati stvari za spomin«. (Habinc, 2005, str. 111) Pričevalci namreč pripovedujejo o tem, kaj se je zgodilo pri nekem dogodku, v katerih primerih so dobili predmet in zakaj hranijo te predmete. Svojo osebno zgodbo povežejo s temi spominskimi predmeti.

Ker lahko učenci že pred začetkom intervjuja izvedo od intervjuvancev, ali hranijo predmete, svetujemo, da učenci predhodno pripravijo dodatna vprašanja v zvezi s temi predmeti. Pomembno je, da učenci znajo postavljati vprašanja o samem spominskem predmetu (Kaj je ta predmet?, Iz česa je narejen?, Kako je velik?, Kako je okrašen?, Kakšna je bila njegova funkcija?, Kako je deloval?, Koliko je star?, Kdaj je bil narejen?, Kje je bil narejen?, Kdo ga je naredil?, Kako se naredi ta predmet?, Zakaj je bil narejen? (Kerrigan, 2001, str. 31)), vprašanja o zgodovinskem ozadju (Kaj predmet pove o osebi, družbi?, Kaj predmet pove o tehnologiji, trgovini, vsakdanjem življenju, vojskovanju v preteklosti oz. času? (prav tam)), vprašanja o zanesljivosti predmeta (Ali je pravi ali kopija?, Ali je edini?, Ali je zanesljiv vir?, Zakaj se je ohranil? (prav tam)) ter o njegovi uporabi (Kdo ga je lahko uporabljal?, Kdo ga je izdelal?, Kje se je uporabljal?, Zakaj se je uporabljal?, Za kaj se je uporabljal?, Ali se je njegova uporaba spreminjala? (Fines, Nichol, 1997, str. 163–164)

Glede na sedem korakov pri aktivni ustni zgodovini pred intervjujem, med njim in po njem za delo s spominskimi predmeti svetujemo naslednji postopek. Pred izvedbo intervjuja je pomembno, da učenci že ob prvem vzpostavljenem stiku z intervjuvancem, poizvedo, ali morda hrani predmete. Prosijo naj intervjuvanca, ali morebitne predmete lahko opiše pri intervjuju. Ker se osebnih spominskih predmetov in fotografij (predmetov) ne sme uporabljati brez pisnega dovoljenja, naj učenci skupaj z učitelji pripravijo tudi dopis za intervjuvanca, v katerem ga prosijo za soglasje za uporabo fotografij predmetov (če učenci fotografirajo predmete) v šolske namene ali začasno posredovanje spominskih predmetov (morda bodo intervjuvanci posodili predmete za javno predstavitev).

³ Prirejeno po: *Guidelines for Conducting Interviews*. Pridobljeno s <https://www.nhd.org/guidelines-conducting-interviews>, dostop: 6. 5. 2018.

Takšno soglasje intervjuvanec lahko podpiše pred začetkom izvajanja intervjuja ali najkasneje po zaključku intervjuja. Če iz kakršnih koli razlogov ni mogoče pridobiti pisnega soglasja, se lahko posname ustno soglasje intervjuvanca.

Pri analizi in interpretaciji intervjujev lahko učenci uporabijo tudi opise predmetov ter poskušajo odgovoriti na vprašanja, kot so: Kakšen pomen je imel spominski predmet za pričevalca?, Zakaj ga je hranil?, Kakšen pomen je imel predmet za njegovo družino?, Kakšen pomen je imel shranjen predmet za širšo lokalno skupnost?, V katerem obdobju svojega življenja ga je začel hraniti?, Kdaj je začel shranjevati osebne predmete?, Kakšen je bil njegov odnos do predmeta v preteklosti?, Kaj izbrani predmet sporoča o življenju v preteklosti?

V primeru več predmetov ali fotografij predmetov, ki so jih učenci prejeli bodisi v dar ali le začasno na izposajo, svetujemo, da učenci glede na karakteristike predmetov le-te tudi ustrezno popišejo. Pri tem je pomembno, da navedejo ime predmeta, lokacijo najdišča, sedanje in prejšnje lastnike predmeta, način in uporabnost predmeta, obdobje, v katerem je bil predmet uporabljen ipd.

V zaključku učenci obvestijo intervjuvanca, kdaj mu bodo poslali prepis intervjuja in zaključno poročilo v branje, pregled in dopolnitev, kjer so opisali tudi spominske predmete. Dogovorijo se, kako naj ga intervjuvanec dopolni in kdaj naj ga pošlje nazaj učencem.

PRAKTIČNI NAPOTKI ZA UČITELJE IN UČENCE

Ker v Sloveniji ni splošnih načel za ustno zgodovino, lahko učitelji in učenci upoštevajo splošna načela, ki jih uporabljajo ameriški ustni zgodovinarji, ravno tako pa tudi koristne smernice in praktične napotke za pripravo, izvedbo in shranitev intervjujev v šolah, ki jih je pripravilo Društvo za ustno zgodovino v Združenih državah Amerike, kjer je aktivna ustna zgodovina v šolah tudi najbolj prisotna. Primer je za fazo izvedbe intervjuja.

Učna ura s pričevalcem – preživelim taboriščnikom Dušanom Stefančičem v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.
(Vir: <https://www.muzej-nz.si/si/izobrazevanje/sodelovanje-os-in-ss/930-Dan-spomina-na-zrtve-holokavsta>.)

Preglednica 4: Praktični napotki za učitelje in učence: Intervju⁴

FAZA IZVEDBE INTERVJUJA
»Skrb za intervjuvanca
<i>Vedno spoštujte intervjuvance. Pred začetkom intervjuja z njimi vzpostavite dober odnos, tako da poskrbite za njihovo udobje in potrebe. Opozorite jih na njihove pravice in cilje projekta. Med intervjujem upoštevajte njihovo utrujenost, čustva in potrebe ter poskrbite za odmore. Omogočite jim, da povedo svojo zgodbo z lastnimi besedami in s svojega vidika. Izogibajte se dajanju obljub, ki jih ni mogoče izpolniti. Izogibajte se tudi stereotipom, popačenju ali prikrojevanju intervjuvančevih besed.</i>
Popis
<i>Vsak intervju popišite tako, da uredite dokumentacijsko kazalo, ki vključuje podatke o imenih, datumu, uri, lokaciji in temi intervjuja.</i>
Trajanje intervjuja
<i>Držite se časovnega okvira, ki ste ga določili, ko ste prvič navezali stik z intervjuvancem. Pripravite seznam tematik in načrtujte intervju tako, da pogovor zajame želeno vsebino, če je le mogoče. Pazite, da intervju ni prekratek, vendar ne zavlačujte pogovora samo zato, da bi bil daljši.</i>
Bodite pozorni
<i>Pozorno poslušajte in ostanite osredotočeni, tako da osrednja tema projekta ostane v ravnotežju s tem, kar se intervjuvanec odloči povedati. Ni vam treba postaviti vseh pripravljenih vprašanj. Dodatna vprašanja, ki temeljijo na kritičnem poslušanju, so bistvo kakovostnih intervjujev in intervjuvancu omogočijo, da razmisli in podrobneje opiše obravnavano temo.</i>
Pričakujte nepričakovano
<i>Pripravite se, da intervju morda ne bo potekal po načrtu. V mnogih primerih se lahko intervju nepričakovano odmakne od teme ali pa poglobi razumevanje osrednje vsebine projekta.</i>
Dovoljenje za objavo
<i>Pojasnite podrobnosti glede dovoljenja za objavo, ki je potrebno za nadaljnjo uporabo in razširjanje intervjuja. Intervjuvanec lahko obdrži pravice do svojih intervjujev, razen če te pravice prenese. Vzemite si čas, da intervjuvancu opišete, kako se bo njegov intervju uporabljal, vključno s spletno uporabo. Poskrbite, da intervjuvanec podpiše dovoljenje za objavo intervjuja ali po potrebi posname ustno dovoljenje.«</i>

Pomembno je, da učenci vedo, da morajo intervjuvancem najprej predstaviti namen intervjuja, pojasniti, kakšni sta predvidena uporaba in objava posnetkov in prepisov (transkriptov) in kakšna sta predvidena nadaljnja hramba in javni dostop.

S sodelovanjem v intervjuju in z načini uporabe, objave ali dostopa pa se morajo intervjuvanci strinjati, saj imajo vse pravice do intervjujev, dokler teh pravic ne prenesejo na druge osebe ali ustanove.

Zato se lahko pripravi le en dogovor, ki vključuje vse potrebne elemente:

- privolitev intervjuvanca v intervju,
- privolitev intervjuvanca v snemanje intervjuja,
- soglasje intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene,
- dovoljenje intervjuvanca za objavo v šolske namene,
- privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje.

⁴ Prevod je iz: *Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide*, Oral History Association Education Committee Members (2013). Pridobljeno s http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf.

Preglednica 5: Primer dogovora

Intervjuvanec _____ (ime in priimek) izjavlja, da je njegovo sodelovanje prostovoljno in želi sodelovati v intervjuju.

Intervjuvanec _____ (ime in priimek) dovoli, da lahko _____ (šola) posname intervju z uporabo videokamere za šolski projekt.

Intervjuvanec _____ (ime in priimek) se strinja, da učenci uporabijo posneti intervju v izobraževalne namene.

Intervjuvanec dovoli, da _____ (šola) v celoti objavi videoposnetek intervjuja v šolski elektronski učilnici, prepis (transkript) pa v šolski reviji.

Intervjuvanec se strinja, da _____ (šola) hrani gradivo intervjuja v šolski knjižnici in dovoli tudi javno uporabo učencem in učiteljem te šole.

_____ (šola) se strinja, da bo gradivo intervjuja (videoposnetek in prepis) hranila v šolski knjižnici, kjer bo javno dostopno v izobraževalne namene.

Predstavniki šole:

Podpis:

Datum:

Intervjuvanec:

Podpis:

Datum:

Muzejska učna ura ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije. (Vir: <https://www.muzej-nz.si/si/izobrazevanje/sodelovanje-os-in-ss/930-Dan-spomina-na-zrtve-holokavsta>.)

Učiteljem svetujemo, da spremljajo delo učencev in sproti vpisujejo, ali so se ustrezno in pravočasno pripravili na intervjuje. Ravno tako lahko sproti kontrolirajo, kaj so posamezni učenci že opravili za intervju, tako da je na koncu kontrolni seznam izpolnjen.

Kontrolni seznam učiteljev za ustno zgodovinske intervjuje in projekte	Datum izvedbe	Opombe o izvedbi
Učenje navodil za izvedbo intervjuja		
Podatki o intervjuvancu		
Telefonski klic ali elektronska pošta		
Osebni obisk		
Privolitev intervjuvanca v intervju		
Privolitev intervjuvanca v avdio- ali videosnemanje		
Kraj, datum in čas intervjuja		
Soglasje intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene		
Iskanje informacij o intervjuvancu in temi intervjuja		
Priprava vprašanj		
Izvedba intervjuja		
Fotografiranje intervjuvanca		
Prepisovanje intervjuja po posnetku		
Pregled prepisa s strani intervjuvanca		
Priprava zaključnega poročila		
Pregled zaključnega poročila s strani intervjuvanca		
Popravki zaključnega poročila		
Oddaja zaključnega poročila in posnetka intervjuvancu		
Dovoljenje intervjuvanca za objavo intervjuja v šolske namene		
Privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje		
Zahvalno pismo intervjuvancu		
Shranitev (DVD-ji, USB-ključki, zunanji trdi diski)		
Oddaja gradiva v šolsko knjižnico		

V zaključku učenci vrednotijo svoje delo oz. razmislijo, kako so opravili intervjuje: Kako sem upošteval navodila za pripravo intervjuja?, Kako sem se pripravil na izvedbo intervjuja?, Kako sem izvedel intervju?, Kako sem izdelal zaključno poročilo?, Kako bi ocenil svoje zaključno poročilo?, Kako bi ocenil svojo ustno predstavitev poročila? Ravno tako lahko presodijo, kako so usposobljeni za načrtovanje, izvajanje in vredno-

Preglednica 6: Primer kontrolnega seznama za ustno zgodovinske intervjuje in projekte⁵

⁵ Prirejeno po: Wood, L. P. (2001). *Oral History Projects in Your Classroom*. [Carlisle, PA]: Oral History Association, str. 84 in 87; Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 96 in 98.

tenje ustno zgodovinskih intervjujev in projektov: Kaj sem se naučil z izvedbo intervjuja?, Kaj sem se novega naučil od intervjuvanca?, Kaj mi bo najbolj ostalo v spominu?, Kaj me je presenetilo?, Ali sem se dovolj potrudil?, Ali sem dokončal svoje delo pravočasno?, Ali sem dobil odgovore na vsa vprašanja?, Kako bi lahko naslednjič izvedel še boljši intervju? Ipđ.

SKLEP

Pri zgodovini in drugih družboslovnih predmetih v osnovnih in srednjih šolah sta možna dva pedagoška pristopa k ustni zgodovini: pasivni pristop (t. i. pasivna ustna zgodovina) in aktivni pristop (t. i. aktivna ustna zgodovina).

Pri pasivnem pristopu k ustni zgodovini učenci preučujejo zabeležene ali posnete intervjuje. Pri tem lahko uporabijo različne metode dela z viri glede na objavo ustne zgodovine, npr. metoda dela s pisnimi viri (če je ustna zgodovina v pisni obliki), metoda dela z zvočnimi posnetki (če gre za avdioposnetek ustne zgodovine) ali metoda dela z gibljivimi slikami (če gre za videoposnetek ustne zgodovine). V Sloveniji je javno dostopno že nekaj zabeleženih intervjujev ter avdio- in videoposnetkov ustno zgodovinskih intervjujev, zato bi bil lahko pasivni pristop bolj pogosto uporabljen pri pouku zgodovine.

Pri aktivnem pristopu k ustni zgodovini učenci samostojno pod mentorstvom učiteljev načrtujejo in izvedejo intervjuje, nato pa pripravijo zaključno poročilo, ki ga skupaj s posnetkom in drugim gradivom shranijo z javno dostopnostjo. Aktivni pristop tako vključuje tri bistvene stvari: izvedbo intervjuja, prepis in objavo (objava je lahko v pisni, avdio- ali videoobliki) ter hrambo in javno dostopnost.

Barry A. Lanman in Laura M. Wendling, ki sta tudi prva opisala ta dva pedagoška pristopa, priporočata, da se v šolah najprej uporabi prvi pristop oz. pasivna ustna zgodovina, kjer gre za uvažanje v preučevanje različnih zgodovinskih ustnih virov, zlasti ustne zgodovine, nato pa še drugi pristop oz. aktivna ustna zgodovina, kjer se od učencev zahteva priprava in izvedba, analiziranje, interpretacija, sinteza in vrednotenje intervjujev ter javna predstavitev. (Preparing the Next Generation, 2006, str. XIX)

Učitelji bi morali dobro poznati postopek za izvajanje intervjujev in kriterije za vrednotenje intervjujev ter poskrbeti, da so učenci pred izvedbo intervjuja dobro pripravljeni, vključno z etičnimi standardi in načeli. Sodelovati bi morali tudi z drugimi strokovnjaki ustne zgodovine in ustanovami, ki skrbijo za ohranjanje in razširjanje različnih virov informacij, da bi učencem zagotovili kar najboljšo izkušnjo aktivne ustne zgodovine ter nazadnje tudi delili svoje pridobljeno pedagoško-strokovno znanje o aktivni ustni zgodovini z drugimi učitelji, društvi ali ustanovami. »Ustna zgodovina je sistematično zbiranje pričevanja živih ljudi o lastnih izkušnjah. /.../. Če ne bomo zbirali in ohranjali teh spominov, bodo te zgodbe nekega dne izginile za vedno.« (Moyer, 1999) Zato bi bilo dobro vzpostaviti poseben šolski e-repozitorij, kjer bi bili v šolske namene trajno shranjeni in dostopni ustno zgodovinski intervjuji, ki bi jih pripravili učenci v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji.

VIRI IN LITERATURA

- Brodnik, V. (ur.) (2018). *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem. Mednarodni projekt Assessment of Transversal Skills – ATS2020*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>.
- Cooper, H. (ur.) (2013). *Teaching History Creatively*. London, New York: Routledge.
- Errazkin, M., Martinez, R. (ur.) (2012). *Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo*. Aranzadi Society of Sciences (ur.). Pridobljeno s <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf>.
- Fines, J., Nichol, J. (1997). *Teaching Primary History*. Oxford: Heinemann.
- Guidelines for Conducting Interviews*. Pridobljeno s <https://www.nhd.org/guidelines-conducting-interviews>.
- Habinc, M. (2005). Spominski predmeti kot (zasebna) dediščina. V: Hudales, J., Visočnik, N. (ur.), *Dediščina v očeh znanosti* Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, str. 105–116.
- Kerrigan, S. (2001). Creating a Community School Museum: Theory into Practice. V: *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*. Letnik 2 (1), str. 29–42. Pridobljeno s <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm>.
- Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). *Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Lanman, B. A. (2006). The Oral History Experience: A Model for the Use of Oral History in Education. V: Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.), *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education* Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 55–67.
- Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education*. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press.
- Mann, S. (2016). *The Research Interview. Reflective Practice and Reflexivity in Research Process*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- MD 452 Oral History Project. Tips and Reminders for How to Conduct a Successful Oral History Interview*. Pridobljeno s <https://md452oralhistories.weebly.com/starting-the-oral-history-interview-process.html>.
- Moyer, J. (1999). *Step-by-Step Guide to Oral History*. Pridobljeno s http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html.
- Potočnik, D. (2013). *Viri in pouk zgodovine*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members* (2013). Pridobljeno s http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf.
- Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association* (2009). Pridobljeno s <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/>.
- Smith, G. (2010). *Historical Insights: Focus on Research. Oral History*. University of Warwick: History at the Higher Education Academy. Pridobljeno s https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf.
- Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press.
- Speaking of History. Doing Oral History Projects*. Pridobljeno s <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf>.
- Trškan, D. (2018). *Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO.
- Weber, T. (1981). *Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli*. Ljubljana: DZS.
- Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press.
- Wood, L. P. (2001). *Oral History Projects in Your Classroom*. [Carlisle, PA]: Oral History Association.